

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ
ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ
ЖУРНАЛИСТИКА ФАКУЛЬТЕТИ
“АУДИОВИЗУАЛ ВА ИНТЕРНЕТ ЖУРНАЛИСТИКА”
КАФЕДРАСИ**

**“АУДИОВИЗУАЛ ВА ИНТЕРНЕТ
ЖУРНАЛИСТИКА:
НАЗАРИЯСИ, АМАЛИЁТИ ВА ТАЪЛИМ
ЖАРАЁНИДА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАР”
мавзuida VI Республика илмий-амалий
конференция материаллари**

**«АУДИОВИЗУАЛЬНАЯ И ИНТЕРНЕТ-
ЖУРНАЛИСТИКА:
ТЕОРИЯ, ПРАКТИКА И ИННОВАЦИОННЫЕ
ПОДХОДЫ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ»
материалы VI Республиканской
научно-практической конференции**

асосида қарор топган ҳол сифатида ижобий баҳолаш мумкин. Бирок, шуни ҳам унутмаслик керакки, тараққий этган дунёдан ривожланган давлатларга келаётган ахборот оқими, уларнинг мафкуравий таъсир остида қолиш хавфини кучайтиради. Соддароқ айтганда, тараққий этган давлатлар ўз ахборот воситалари орқали ривожланган мамлакатларни бошқаради.

АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТ ДАВРИДА ТАЖОВУЗКОР ЖУРНАЛИЗМНИНГ НАМОЁН БЎЛИШ БЕЛГИЛАРИ

М.САИДОВА.

ЎзДЖТУ Халқаро журналистика факультети ўқитувчиси

Асрлар давомида ахборот урушларининг аҳамияти ва хатарлари ортиб бормоқда. XX асрнинг охири “ахборот қуроли”нинг пайдо бўлиши билан характерланади. Бундан ташқари, сўнгги ўн йилликлар давомида инсон онгига таъсир этувчи турли усулларнинг пайдо бўлиши бу борадаги тажрибаларни орттириб, одамларни бошқаришга қаратилган махсус технологияларнинг кашф этилишига олиб келди. Бугунги кунда юзага келаётган ҳар қандай зиддиятли вазиятлар айнан ахборот қарама-қаршилиги сабабли содир бўлмоқда. Бугунги кун ОАВлари ахборот бошқарувининг асосий омили сифатида ҳарбий тўқнашувлар, маънавий инқирозлар, ижтимоий ва экологик муаммолар сабабчисига айланди. Юзага келган зиддиятли вазиятларни ёритишда журналистик ҳолислик ёндошув тушунчалари четга чиқиб, томонларга тарафқашлик ҳолати журналистиканинг янги тури – тажовузкор журнализмни келтириб чиқарди.

Айни пайтда мазкур тушунча тадқиқотчилар томонидан аниқ таърифлаб, таснифланмаган. Шунингдек, тажовузкор журнализм маълум бир ОАВ ёки журналистлар фаолиятига айнан тегишли, деган хулосага келиш мумкин эмас. Чунки ҳар қандай ахборот, у қандай кўринишда намоён бўлмасин, тажовузкор характерга эга эмас. Аммо, ахборотни ўз мақсадлари сари йўналтириш тажовузкор журнализмнинг белгиси сифатида тадқиқотчилар томонидан аниқланган.

Мисол учун россиялик тадқиқотчи М.Петрова¹ сураткаш Э.Адамснинг 1969 йил Пулитцер номидаги мукофотига сазовор бўлган “Сайгондаги қатл” фотосуратини айнан тажовузкор журнализм материалларига хос, деб таъкидлайди илмий мақоласида. Чунки омма эътиборига намоёиш этилган мазкур фотосуратда зўравонлик, қонхўрлик, шафқатсизлик тарғиб этилган. Тадқиқотчи америкаликларнинг Вьетнамда содир бўлаётган воқеликларга муносабатини салбий тус олишига айнан шу фотосурат сабаб бўлганлигига ишора қилади. Тажовузкор журнализм аудиовизуал ва визуал ОАВ турларида намоён бўлиб, қонли тўқнашувлар, шафқатсизлик кўринишларида намоён бўлганлиги сабабли уни “ҳарбий журналистика” тушунчасига алоқасиз эканлигини ҳам белгилаб олиш зарур.

¹ <https://cyberleninka.ru/article/n/agressivnyy-zhurnalizm>

Ҳарбий журналистика – журналистиканинг алоҳида кўриниши сифатида ҳарбий конфликтларни, давлатларнинг ҳарбий кучлари ва ҳарбий-саноат комплекслари фаолиятини ёритишга қаратилган йўналишда намоён бўлади¹. Тажовузкор журнализмдан фарқли ўлароқ ҳарбий журналистика терминининг халқро тажрибага кириб келганига кўп йиллар бўлди. Бундан ташқари, тажовузкор журнализм журналистик фаолиятнинг шакли бўлса, ҳарбий журналистика эса журналистиканинг тури сифатида эътироф этилади. Шунингдек, ҳарбий журналистика оммага ҳарбий мавзудаги шарҳни етказишда ҳолислик, тезкорлик, объективлик каби белгиларга ёндошади. Аммо тажовузкор журнализмда низоларни ҳолисона ёритиш белгилари намоён бўлмайди². Тажовузкор журнализмнинг фаолият кўлами кенг. У ҳарбий низолар ҳақидаги ахборотни тарқатиш билан чекланибгина қолмай, ахборот уруши кўринишида у мавжуд низоларни эмас, кўпроқ янги низоларни ёки барҳам топган низоларни қайта “жонлантириш”га қаратилган ахборотни тарқатиши ва барча турдаги инқирозларни ўз ахборот майдонига қамраб олиши билан хатарлидир.

Ҳарбий журналистлар фаолиятида маълум бир ҳарбий низони ёритишда ҳолисликни йўқотиб, оммага зўравонлик ахборотини етказишга ўтган ҳолатлар ҳам учрайди. Ҳатто баъзида энг ҳолис ахборот ҳам низони кучайштиришга, яъни провокацияга айланиши мумкин. Вазиятни барқарорлаштириш ахборотни қачон ва қандай етказишга бевосита боғлиқ³. Тажовузкор журналист кузатувчи бўлиб қолмайди. Аксинча, у низога аралашиб, зўравонликни кучайтиради.

Тажовузкор журнализм ва ҳарбий журналистика ўртасидаги чегарани, уларнинг алоҳида белгиларини аниқлаб олгач, бу терминнинг таърифини ўтамыз. Тажовузкор журнализм низони эскалациялаш, яъни томонлар ўртасидаги зиддиятни кучайтириш, кўламини кенгайтириш ва ривожлантиришга хизмат қилувчи журналистик шаклдир. Кўп ҳолларда сиёсий бошқарувнинг турли усулларини қўллаши, ҳатто фактларни билвосита бузиб кўрсатиш имкониятларидан фойдаланиши айнан тажовузкор журнализмнинг характерли белгиларидан биридир.

Тажовузкор журнализм ОАВ фаолиятига доир ЮНЕСКО декларацияларида белгилаб берилган қоидаларни, яъни томонларни урушга ундашга қарши қураш, маълум бир воқелик юзасидан барча қарашларни инобатга олиш, ўзаро ҳамжихатлик ва тинчликни мустаҳкамлашга хизмат

¹ Соловьев В. Становление независимой военной печати в России // Современная российская военная журналистика: опыт, проблемы, перспективы / ред.-сост. М. Погорельский, И. Сафранчук. – М.: Гендальф, 2002. – С. 11–21.

² Вертешин А. Деструктивность медиаагрессии в журналистском творчестве: к проблеме развития экологии зрительского восприятия // Экология человека. – 2006. – №5. – С.48–51.

³ Пономарев Н. Информационная политика органа власти: пропаганда, антипропаганда, контрпропаганда. – Пермь: Изд-во Перм. гос. техн. ун-та, 2007. – 185 с.

килиш, дискриминация ва хурофотга йўл қўймаслик, ахборот етказишда ҳолисликка амал қилиш каби принципларни бузади¹.

Айни пайтда илмий адабиётларда “ахборот уруши” тушунчасининг бир нечта таърифи мавжуд. Бу термин тушунчасини 1976 йилда биринчи марта АКШ Оқ уй ва мудофаа вазирлигининг илмий маслаҳатчиси Т.Рон ўзининг “Ахборот уруши ва қуролланиш тизимлари” номли докладида қўллаган². Ахборот уруши – бу моддий жиҳатдан душманга нисбатан устунликка эришиш мақсадида очикдан-очик ёки яширин тарзда ахборий таъсир ўтказиш чоралар қўламидир. Ахборот уруши субъектнинг ҳужумкорлик ҳаракатларидан ташқари ўз ахборот тизимлари ва ахборот маконини ҳимоялаш ҳаракатларини ҳам ўз ичига олади. Шунингдек, ахборот уруши – бу айнан ахборот ресурсларига беёсита қаратилган кенг қамровли уруш эканлигини ҳам тушуниб олиш зарур³.

Қуролли урушдан фарқли ўларок ахборот уруши ҳарбий ҳолатларда ҳам, шунингдек, тинч ҳаёт тарзида ҳам олиб борилиши мумкин. Бундан ташқари, қуролли урушдаги ғалаба ахборот урушининг ғалабаси билан белгиланмайди ва аксинча, мағлубиятни ҳам ахборот урушининг мағлубияти деб бўлмайди. Ахборот урушининг муҳим жиҳатларилан бири бу тажовузкор журнализмдир. Одатда, низони кучайтириш тарафдори бўлган томон ёки учинчи шахс ундан фойдаланади. Баъзи ҳолларда тажовузкор журнализм тинч турмуш тарзида ҳам ёки низолар чиқиш арафасида турган вазиятларни кескинлаштиришда ҳам бузғунчилик мақсадида намоён бўлади.

Бунга мисол қилиб Косовода серблар билан 1992 йилда содир бўлган низоларни хориж ОАВларида ёритилиш жараёнини олиш мумкин. Англиянинг ITN компанияси томонидан тасвирга олинган маҳкумлар лагеридаги албанларнинг гўёки аянчли ҳолати ҳақида ахборот тарқатган. Видеотасвирларда одамлар сим тўсиқлар ортида тасвирланган. Кейинчалик журналистлар бу тасвирларни сунъий равишда ташкиллаштиргани маълум бўлди. Яъни улар атрофи сим тўсиқлар билан ўралган бир уйни топиб, албанларни тўсиқ ортига турғазиб қўйиб тасвирга олишган. Табиийки, сербларга қарши ва албанларга тарафқашлик қилган Ғарб ОАВлари бу тасвирлардан ғаразли мақсадларда сиёсий майдонда кенг фойдаланди⁴.

¹ UNESCO Declaration on Fundamental Principles concerning the Contribution of the Mass Media to Strengthening Peace and International Understanding, to the Promotion of Human Rights and Countering Racism, Apartheid and Incitement to War from 28.11.1978 – [Эл. ресурс]: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13176&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (дата обращения: 20.12.2014).

² Rona, T. Weapon Systems and Information War. – Boeing Aerospace Co., Seattle, WA, 1976. – [Эл. ресурс]: http://www.dod.mil/pubs/foi/homeland_defense/missile_defense_agency/09-F-0070WeaponSystems_and_Information_War.pdf (дата обращения: 20.12.2014).

³ Почепцов Г. Информационные войны. – М.: Рефл-бук, 2000. – 280 с.

⁴ Bosnia and Herzegovina death camps for muslims OMARSKA/TRNOPOLJE 6.8.92. // YouTube. – [Эл. ресурс]: https://www.youtube.com/watch?v=NF-JfhMZJ_Y.

Тажовузор журнализм ОАВга кучайиб борувчи таъсир доирасини билвосита тўлиқ англаган сиёсий бузғунчиларга қўл келувчи воситадир. Шунинг учун ҳам давлатларда унга қарши чора-тадбирлар ишлаб чиқилиши муҳим аҳамиятга эга жараён. Хулоса қилиб айтганда, ахборот технологиялари ва ОАВ тараққиёти билан барабар тарзда кучайиб бораётган тажовузор журнализм ахборот урушининг белгиси сифатида жиддий эътибор қартилиши лозим бўлган хатарлардан биридир. Унга қарши ахборот-психологик хавфсизлик чораларини такомиллаштириш давлатларнинг муҳим вазифасига айланди.

OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING MAMLAKATIMIZDAGI O'RNI.

YULDUZ HAKIMBOYEVA.

O'zMU Jurnalistika fakul'teti 4 kurs talabasi

Ommaviy axborot vositasi — sodir bo'layotgan voqea-hodisalar haqidagi barcha ma'lumotlarni to'plab, qayta ishlovchi va ularni yangilik-axborot sifatida ommaga yetkazib turuvchi muassasadir. Ta'kidlash joizki, bugungi kunda o'zida matbuot, radio va televidenie xususiyatlari hamda imkoniyatlarini mujassamlashtirgan, axborot yetkazib berish darajasi bo'yicha tezkorlikda va ko'lamdorlikda mukammal bo'lgan Internet ayniqsa shiddat bilan hayotimizga kirib bormoqda. Oxirgi ma'lumotlarga qaraganda Xitoyda Internetdan foydalanuvchilar soni 350 milliondan oshgan va ushbu mamlakat dunyoda ikkinchi o'rinda bormoqda. Bu borada peshqadam — AQShda Internetdan foydalanuvchilar soni 235 million kishidir. Keyingi ikki yilda har biriga minglab kompyuterlar ulangan Internet serverlari soni dunyo bo'yicha 300 mingga yetdi. O'zbekiston Respublikasi hududidan ro'yxatga olingan saytlar esa 150 mingdan ortdi. Shu bilan birga, O'zbekiston milliy qonunchiligida Internet ommaviy axborot vositasi turi sifatida alohida tilga olinmaganligini ham eslatish o'rinlidir. "Ommaviy axborot vositalari to'g'risida"gi qonunning 1-moddasida qayd etilganidek, "Gazetalar, jurnallar, axborotnomalar, byulletenlar, axborot agentliklari, televidenie (kabelli, efir-kabelli televidenie) va radioeshittirishlar, hujjatli kino, elektron axborot tizimi, shuningdek, doimiy nomga ega bo'lgan, davlat tasarrufidagi, mustaqil va boshqa ommaviy davriy nashrlar ommaviy axborot vositalaridir". Hozirgi yurtimizdagi ommaviy axborot vositalarini davlat va nodavlat, shuningdek mahalliy ommaviy axborot vositalari sifatida farqlash mumkin. Davlat ommaviy axborot vositalari - davlat tomonidan ta'sis etilgan yoki muayyan davlat ulushi va davlat byudjetidan ajratiladigan mablag'lar hisobidan faoliyat ko'rsatayotgan ommaviy axborot vositalaridir. Mahalliy ommaviy axborot vositalari—mahalliy hokimiyat vakillik organlari tomonidan ta'sis etilgan yoki ularning ulushi bo'lgan va mahalliy byudjetdan ajratiladigan mablag'lar hisobidan faoliyat ko'rsatayotgan ommaviy axborot vositalari, demakdir. Nodavlat ommaviy axborot vositalari sirasiga esa nodavlat tashkilotlar, jamoat birlashmalari, xususiylar tomonidan ta'sis etilgan va ularning

	фаолиятни баҳолаш мезонлари.....	
50.	Mustafayeva N., Toshpo'latova L. Notiqlik san'ati.....	156
51.	Бозорова М. Этическая и правовая ответственность журналиста при освещении проблемы торговли людьми в сми...	158
52.	Do'smatov I. OAV xalq bilan muloqot vositasi(mi?).....	161
53.	Tojiboeva N. Trends in the development of uzbek-chinese relations.	163
54.	Qayumova Y. Zamonaviy jurnalistikaning masalalari va ta'lim jarayonida jahondagi ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llash.....	167
55.	Usmonova Y. Amaki, ayb menda emas (ocherk tahlili).....	169
56.	Chorshanbiyeva D. "Tanlangan asarlar" kompozitsiyasi va nashr etish prinsiplari.....	172
57.	Иброхимова М. "Янги журналистика"нинг пайдо бўлиши.....	173
58.	Джураева М. «Hilol-nashr» нашриёт-матбааси.....	176
59.	Бурхонов Ж. Ахборот хизмати ходимларининг ташкилотчилик ва ижодий маҳорати.....	178
60.	Иброхимова М. Ахборот хуружи қай даражада хавфли?.....	180
61.	Саидова М. Ахборотлашган жамият даврида тажовузкор журнализмнинг намоён бўлиш белгилари.....	183
62.	Hakimboyeva Y. Ommaviy axborot vositalarining mamlakatimizdagi o'rni.....	186
63.	Abdugaffarov U., Xikmatullayeva S. Zamonaviy oav makonidagi o'zgarishlar jamiyat axborotlashuvi kontekstida.....	187
64.	Исламова М. Ишлаб чиқариш соҳасида брендингни ўрни.....	190
65.	Юсупова М. Қайта нашр этилган асарлар таҳрирининг ўзига хос хусусиятлари.....	192
66.	Raupova Z. Jamiyatda sud hokimiyatining o'rni.....	194
67.	Маматова М., Кодиров У. Матбуотнинг «махаллий»си бўлмайди.....	195
68.	Хайруллаева Ф. Сухбатга тайёргарликнинг назарий жиҳатлари: Сухбат жараёнида фавқулдда ҳолатларда журналист тажрибаси.....	198
69.	Шомаксудова С., Абдумажидова М. Матн таркибий қисмлари ва уни яратиш тамойиллари.....	202
70.	Abdusattorov E. Elektron hukumat afzalliklari.....	205
71.	Hodiyeva S., Sadullayeva D. Jurnalistika ta'limi: oavda janr muammosi.....	208
72.	Norboyev S. O'zbekistonda "Imijologiya" fanining rivoji.....	211
73.	Saidova M. Publitsistika – jamiyatda fikr uyg'otish san'ati.....	213
74.	Шомаксудова С, Маматқулова С., Мусурмонов Ж. Медиаматнларда нутқ маҳорати масалалари.....	214
75.	Абдумажидова М. ОАВ матнларининг ўзига хос хусусиятлари.	217
76.	Иноятowa З. Инновационные подходы в деле визуализации прессы.....	219